

HERALDIKOS ŽENKLŲ PASLAPTYS

Lietuvos kariuomenės vyriausiasis specialistas – kariuomenės dailininkas...Ką jis veikia mūsų kariuomenėje? Kokios jo pareigos ir funkcijos? Formalų atsakymą į šį klausimą nesunku rasti pareigybės aprašyme: „...specialisto pareigybė reikalinga koordinuoti kariuomenės dalinių, junginių, tarnybų heraldinių ženklų kūrimą; kontroliuoti, kaip krašto apsaugos sistemos dalinių atributikos projektai atitinka istorinį paveldą, analizuoti ir teikti dėl jų išvadas krašto apsaugos sistemos Heraldikos komisijai; organizuoti karinės simbolikos, paminklinių, antkapinių projektų kūrimą.“

Ten pat apibrėžtos ir šias aukštas pareigas einančio A lygio valstybės tarnautojo funkcijos: „...kurti naujus heraldinių ženklų etalonus krašto apsaugos sistemai. Koordinuoti kariuomenės dalinių, junginių, tarnybų heraldinių ženklų kūrimą. Dalyvauti rengiant bendrąsias krašto apsaugos sistemos apdovanojimų ir kitų ženklų dėvėjimo taisykles. Teikti kariuomenės vadui karinės simbolikos projektus ir jų aprašymus. Dalyvauti Lietuvos Respublikos heraldikos tarybos veikloje. Įvertinti Lietuvos kariuomenės simbolikos projektus meniniu heraldiniu požiūriu ir t. t.“

**Vyriausiasis kariuomenės dailininkas
Giedrius REIMERIS.**

DOSJĖ

Gimė: 1952 m. balandžio 6 d. Vilniuje.

Išsimokslinimas: Dailės akademijoje baigė meninio konstravimo specialybę, dizaino katedros magistras.

Šeima: žmona Ramunė – architektė, vyresnysis sūnus Kazimieras – architektas, sūnus Motiejus – finansininkas, o moksleivė dukra Elena svajoja studijuoti žurnalistiką.

Žalvariniai pentinai

– Giedriau, prisipažinkite, kaip patekote į Lietuvos kariuomenę?

– Vasarą sužinojęs apie skelbiamą konkursą užimti Lietuvos kariuomenės vyriausiojo dailininko etatą, pagalvojau, kad šiame darbe galėčiau suderinti įgytą grafiko dizainerio patirtį su profesiniu pomėgiu – heraldika. Sunkiausia buvo per trumpą laiką pasiruošti testui, į kurį buvo įtraukti klausimai iš Lietuvos Konstitucijos, įvairių valstybės valdymo, savivaldos įstatymų rinkinių, karinių ir heraldikos statuto nuostatų. Įveikęs kitus pretendentes, pakliuvau į visai man neįprastą darbo aplinką. Visą gyvenimą buvęs „laisvu“ menininku, atsidūriau griežtos subordinacijos ir atskaitomybės sistemoje. Nepasakyčiau, kad tai mane dabar

Dailininko Giedriaus Reimerio kūrybos archyvas: sukurti autoriniai istoriniai logotipai.

kaip nors slėgtų ar ribotų. Kariuomenės tarpusavyo santykiuose yra tam tikra filosofija. Kariuomenė, kaip aš, civilis, įsivaizduoju, yra didelis, galingas mechanizmas, gal net šiek tiek inertiškas. Ji neturėtų būti panaši į vėtrungę, besisukiojančią nuo kiekvieno vėjo pūstelėjimo.

– Sakote esąs „civiliokas“. Vadinasi, kariuomenėje netarnavot?

– Taip. Tiesa, domėdamasis giminės istorija, sužinojau įdomių faktų. Mano protėviai buvo bajorai. Tai reiškia, kad jie tarnavo valstybei ir buvo kariai. Man, kaip dailininkui, buvo įdomu, kad turėjome savo herbą. Skyde – beveik dvigubas kryžius, virš uždaro šalmo (tai reiškia, kad herbas suteiktas už pasižymėjimą kovose) iškelta šarvuota riterio ranka su kalaviju. Mūsų tolimas giminaitis architektas Nonhartas iš Olandijos projektavo Žemutinės pilies ir miesto sienos įtvirtinimus. Protėviai kovojo sukilimuose prieš rusus. Jaunystėje mėgau jodinėti. Lankiau žirgyną. Dėdė Balys Sadauskas, buvęs „Geležinio Vilko“ kavaleristas, man padovanojo žalvarinius pentinus. Tai brangus suvenyras.

Dabar dirbdamas kariuomenės vyriausiuoju dailininku tarsi tęsiu protėvių tradicijas: tarnauju valstybei ir kariuomenei.

– Visuomenėje mažai kas žino, kad esate įsimintino Sąjūdžio ženklo autorius, sukūrėte Lietuvos olimpinio komiteto ir daugelio Lietuvos įmonių firmos ženklus...

– Man pasisekė, kad Sąjūdžio laikais galėjau pakovoti savo kūrybos ženklais ir piešiniams. Per šimtmečius į ženklus žmonės sudeda tiek daug,

kad jie tarsi savaime atspindi tautinę dvasią ir jėgą. Nors tai tik, atrodytų, vos kelių linijų piešinys. Ne tik kardas ar kulka yra ginklas. Juk žinome, kad žodis taip pat gali sužeisti ar net nužudyti. Tas pat ir su ženklais. Ne veltui tokie totalitariniai režimai, kaip Hitlerio Vokietija ar Stalino Rusija, ypač rūpinosi menine propaganda. Kartais į ženklą galima tiek daug sudėti, kad žodžiais ilgai ilgai pasakotumei...

Viskas – istorija ir tradicijos

– Kas yra heraldika?

– Atsakysiu trumpai: tai pagal griežtas taisykles nupieštas simbolis, kuris reiškia priklausomybę, tarnavimą tam tikram luomui. Tai – tarptautinė simbolių kalba, kiekvienos kultūros dalis, reprezentuojanti valstybę, miestą, asmenį.

– Tarptautinių žodžių žodynas aiškina, kad heraldika (lot. heroldus) – herbų sudarymas, aiškinimas, tyrimas. Vokiškai „erbe“ – palikimas. Kitaip sakant, herbas – valstybės, miesto, giminės ar luomo skiriamasis ženklas, vaizduojamas vėliavose, antspauduose, monetose ir kitur. Pagrindinės herbo dalys, skydas ir šalmas, yra nekeičiami. Skydas – visų herbų pagrindas, jo forma keitėsi pagal laiką. Šalmas turėjo tokią pat reikšmę kaip ir skydas, tai antroji pagrindinė herbo dalis.

– Ne kiekvienas ženklas gali būti vadinas herbu. Nepakanka vien to, kad jis ką nors

simbolizuoja ir yra gražiai nupieštas. Toks ženklas dar turi atitikti per šimtmečius susiklosčiusias, susiformavusias herbų kūrimo tradicijas ir taisykles. Be to, jis turi būti patvirtintas valdovo, kunigaikščio arba specialios tą teisę turinčios institucijos.

– **Aišku, herbą gali puošti įvairios figūros: heraldinės, kurias sukūrė herbų kūrėjai, ir neheraldinės. Kokių taisyklių laikosi lietuviškos heraldikos kūrėjai?**

– Lietuva turi turtingą valstybės tūkstantmečio gyvavimo istoriją. Todėl nenuostabu, kad ir mūsų karinėje heraldikoje dominuoja istoriniai motyvai, kariniai daliniai pelnytai didžiojai istoriniais mūsų valdovų, kunigaikščių ir karo vadų vardais. Lietuviai nuo seno turėjo savo dar pagonišką simboliką. Dar iki krikšto dažniausiai vaizduotos strėlės, žvėrys, svastikos ir kryžiai. Tai buvo savaimingi, dažnai ritualiniai ženklai. Pirmąsias heraldikos pamokas lietuviai gavo kovose su kryžiuočiais. Vėliau, daugėjant kultūrinių ir politinių kontaktų su Europa, lietuviai kartu su kitomis civilizuo- tų šalių kultūros vertybėmis perėmė heraldikos mokslą ir meną.

– **Heraldika – mokslas ar menas?**

– Dar viduramžiais Europoje atsiradusi heraldika iškart tapo ir mokslu, ir menu, o šios srities žinovai, išmanytojai vadinosi heroldais. Heroldai gerai pažinojo savo valdovo genealogijos ir kovų istoriją, nes visa tai atspindėjo herbuose. Karaliaus, kunigaikščio ar lordų rūmuose kartais būdavo ištisos heroldų tarnybos. Įdomu tai, kad heroldai turėjo neliečiamybės privilegiją, todėl kartais atlikdavo ir pasiuntinio funkcijas. Po mūsų iš abiejų pusių susitaikę heroldai padėdavo atgauti buvusias riterių regalijas, tarpininkavo derybose dėl belaisvių išpirkos. Lietuvos Prezidento Heraldikos komisija, Lietuvos kariuomenės vyriausiojo dailininko pareigybę irgi galima vadinti šiuolaikine heroldo tarnyba.

– **Herbai Lietuvoje pradėjo atsirasti 13–14 amžiuje. Pirmieji herbai buvo linijiniai (toks yra karaliaus Mindaugo antspaudas – atvirkščia M su kryžiumi viršuje, Vytauto Didžiojo pentino ženklas ant lietuviškų pinigų ir gediminaičių stulpai). Per daugybę amžių herbai keitėsi. Mūsų heraldikos tyrinėtojai konstatuoja, kad didžiausią postūmį lietuviškos heraldikos europizavimui ir tolesnei plėtrai suteikė 1413 m. Heroldės unija, kai 47 lenkų giminės suteikė savo herbus 47 lietuvių riteriams (tik katalikams) ir jų šeimų nariams, tuo pačiu pripažindamos juos lygiaverčiais.**

– Galime didžiuotis, kad turime tokį kovingą, vieną seniausių Europoje valstybės herbą – šarvuotą raitelį Vyty. Gal dėl to, kad mums teko daug kariauti. Remdamiesi istoriniais pavyz-

džiais, Lietuvos heraldikos specialistai nusprendė mūsų herbui grąžinti į kovą kviečiantį vado įvaizdį, atsisakyti šuoliuojančio, kažką besivejančio raitelio silueto. Tikrai lietuviškas yra iš amžių glūdumos iki mūsų dienų atėjęs Lietuvos kariuomenės pagrindinis ženklas – gediminaičių stulpai. Atsiradęs dar pagonybės laikais, jis plevėsavo vėliavose kartu su Vytimi Žalgirio mūšyje, žymėjo pokario miško brolius. Dabar, kaip ir prieš tūkstantį metų, gediminaičių stulpai puikuoja ant lietuvių karių aprangos. Dvigubas arba jogailaičio kryžius, kad ir kaip jį vadintume, yra istorinis lietuviškas ženklas, tradiciškai žymintis mūsų karo aviacijos pajėgas, Lietuvos policiją, be to, jis – neatskiriama Vilniaus herbo dalis.

Legendos irgi tampa simboliais. Kunigaikščio Gedimino susapnuotas geležinis vilkas tapo Lietuvos elitinio kario ženklu. Taigi išlaikydama istoriškumą, tapusi lygiaverte Europos bendrijos dalimi, Lietuva su savo karybos ir heraldikos paveldu gali lygiuotis į tokias pavyzdines Europos valstybes, kaip Didžioji Britanija, Vokietija, Prancūzija...

– **O iš kur atsirado tradicija ant kario uniformos kairės rankovės tvirtinti kariuomenės padalinio skydo formos antsiuvo ženklą?**

– Galbūt ne visi kariai susimąsto, kad ant rankovės prisiūta emblema – tai prieš daug šimtmečių, viduramžiais, nešioti kovinio skydo simbolis. Aišku, tais laikais skydai buvo tvirti, pagaminti iš specialiai paruoštos ir apdorotos medienos. Dėl tvirtumo dažnai kaustyti metalu. Valdovo ar kunigaikščio herbas, ryškiomis spalvomis pavaizduotas ant skydo, ne vien dėl grožio. Kovos įkarštyje atpažinti savą ir išskirti priešą buvo gyvybės ir mirties klausimas. Tas pats herbas, plevėsaujantis iškeltoje vėliavoje, pakeldavo kovos dvasią mūšyje, padėdavo susiburti ir manevruoti. Tad galima teigti, kad XXI amžiuje Lietuvos kariai, kaip ir jų protėviai, nešioja kovinius skydus, tiksliau, jų simbolį su savo bataliono ir pulko herbais.

– **Kaip Jūs, kaip dailininkas, dabar suprantate savo tarnybą Lietuvos kariuomenėje?**

– Dirbdamas kariuomenėje, norėčiau panaudoti įgytą dizainerio patirtį – baigti tvarkyti visą mūsų kariuomenės heraldiką ir aprangą. Kad mes kaip britai turėtume išbaigtą ir nekintantį kariuomenės įvaizdį, kuris nepasiduotų jokioms ateities madoms ir tendencijoms. Manau, dirbtinio papuošimo ir papildomų blizgučių karinei uniformai nereikia. Tikrą karį puošia jo tikri koviniai nuopelnai.

Kalbino Juozas Pocius
Autoriaus nuotrauka